

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

יעקב אבינו – האיש הכפול

עיון בפרשת השבוע על פי ה"פרי צדיק"

וחפץ הטוב, העדינות והישר, שאיפת זיכוי הרבים והפיכת העולם כולו לגן עדן. אולם בכח ופוטנציאל בתחתית נפשו קיימות בו גם המידות העשויות המלחמתיות ותאוות הנצחון, הכעס והאכזריות. מה שאצל עשו וזרעו נמצא בפועל ובאופן טבעי קיים הוא ביעקב אך ככח זר היוצא אל הפועל רק במקום בו מצווה הוא על פי התורה לעשות כן. ולעת הצורך, כשמתחייבת פעולת המלחמה, היא נעשית על ידו מתוך התגברות גדולה של הכרת האמת שבשכל על הרגש והחשק הטבעי, ואף זאת לשעת המלחמה בלבד. אז לובש הוא את אותן המדות כלבוש טבעי, בלא יחלש משהו מעוזו ואיתנותו, ויוצא ללחום את מלחמתו ד'. והבדל נוסף יש, עשו שמח ונהנה בהשתמשו בכחות הרעים שבנפשו, משום שבזה ב"על חרבך תחיה", מוצא את מיצוי חייו, את תכלית קיומו ותפקידו. אצלנו אין מאומה מכל זה. שמחותיו (של יעקב), הם בשקידת התורה, בגמילות חסד ובאהבת הטוב. ... יודע הוא אמנם לעשות את מלאכת המלחמה טוב מכולם, בהכרה מלאה ובגבורה גדולה, אבל ללא שום שמחה ועונג. ... אכן נהנה הוא בלכתו למלחמת מצוה, אך אין זו הנאת הטבע השפל, הגס והרצחני, אלא הנאה ושמחה שכלית, במה שמוסר נפשו עבור האידיאל של טוב ד', ... במה שמקריב את חייו ... את נפשו, את מדותיו הטובות ואת חשקו, לשבת בחצרות ד', וחי חיים נוראיים ומאוסים, בגיא הצלמוות של שדה הקרב, לבער הקוצים המעכבים את הופעת האורה האלוהית בעולם, בזה שמחתו. ...

לחילוק זה יש השלכה נוספת. עשו המשתמש במדותיו הרעות מתוך הנאה וסיפוק, אינו יכול לשים להם גבול. ... לא כן ישראל, נלחמים הם על יחוד ד' מתוך הכרה שכלית בהירה במטרה האידיאלית של מלחמתם, ועל כן אותו השכל הנקי והטהור המורה לצאת למלחמה הוא המורה לחדול ממנה בשעה הנצרכת לכך. ...

הבדל נוסף הוא בתדירות ההופעה. אצל עשו תכונת הרשע היא תמידית ... לא כן יעקב. הוא עדינו העצני. עדין הוא ביסודו ובתכונות נפשו התדיריות ורק לעת הצורך יקשיח עצמו כעץ וישתמש בכשרונות המלחמה והנצחון הזרים לו עד תום המלחמה. עד ישוב לקולו שבבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולא יורדע כלל כי היו בו מדות אלו.

כיון שהוא הבכור, הוא כי ידע שהאומה הנבחרת העתידה לצאת מזרעו הלא תהי' לאור גוים, ולתקן חפץ השי"ת בעולמו. והנה לא ידע איך יהי' דרך תיקון העולם, אם בנחת וטוב ובדברים טובים וניחומים, כמו שיהי' לע"ל ש"לא ישא גוי אל גוי חרב", ומ"מ עמים רבים ילוו אל ד', ... או שיהי' צריך ג"כ לכלות הרעים ע"י חרב ומלחמה שלא יתקוממו נגד חפץ ד', ... והנה יעקב בהיותו יושב אוהלים, ודבק תמיד במדת האמת והחסד, הנה אין בסגולתו לחגור חרב ולהשתמש במדת האכזריות והנצחון במקום הדרוש, א"כ איך תצא ממנו הסגולה הזאת אם תהי' דרושה לזה. ע"כ חשב יצחק כי עוד לא נבררה הסגולה לגמרי, ואם כי יעקב טוב מאד כשהוא לעצמו, ראינו כבר הרבה צדיקים שמהם לא יצאו סגולות כלליות. וכיון שראה שזה הכח של ההתגברות והנצחון חסר ליעקב לגמרי, וגם הבכור שהוא אות על חפץ ד' בסגולה העתידה לצאת ממנו הוא עשו, ע"כ היתה אהבתו דבקה אל עשו מצד שצפה שממנו תצא הסגולה של תקנת העולם כולו, שבודאי יהי' רצון השי"ת שישתמש לזה ג"כ כח ההתגברות והחרב. ע"כ "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", המורה על תכונתו להתגבר על החיות הטורפות ולהכניען, וכח זה יטב מאד להשתמש בו עם בני אדם הדומים להן. ... על כן הי' רצון השי"ת שיהי' ליעקב כח זר חוץ לנפשו, שיהי' אפשר לו להשתמש במקום הצורך במדות הרעות, אבל בתור קנין של נפש לא יהי' בו כלל. ... אך מ"מ הי' רצון השי"ת שיהיו אחים ותאומים, כדי שעכ"פ ההתגברות השכונת הזאת תועיל שבמקום שמדותיו הרעות של עשו דרושות לחפץ השי"ת יוכל להשתמש בהן. וזהו שנרמז בלידתם: "וידו אוזת בעקב עשו". פ"י העקב מורה על התכונה הטבעית, והיד מורה על כל מלאכה רצונית גם שכלית. ... שמה שעושה עשו עיקר בטבעו, ישתמש בזה לפעמים יעקב ע"פ שכלו ורצונו לעת הצורך בשביל חפץ השי"ת. אבל שתהי' מזה רעה דבקה בנפש יעקב זה לא חפץ ד', ע"כ הי' איש תם בלא שום צד מזה רעה בעולם. ומ"מ סיבב השי"ת שיהי' לו צד אחיזה להשתמש במדות הרעות כשיהי' צורך בדבר למען חפץ המלך העליון ית"ש.

3. לאמונת עתנו ד', עמ' ס"ז-ס"ט

חילוקים מהותיים יש בין כח שבתוך הנפש לבין כח זר חיצוני. כח הנפשי העצמי מצוי הוא בנפש הפועל באין צורך להתאמץ כדי לגלותו ולפעול על ידו. כך הן תכונותיו הטובות של יעקב ... המגלם בקרבו את הסגולה הפנימית של הנפש הישראלית

1. פרי צדיק תולדות ה'

ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני. ... וקשה איך הוציא יעקב שמדתו אמת דבר שאינו. ונראה הענין על פי מה שאמרו (במדרש רבה ומדרש תנחומא שלח) שמוותיהן נאים ומעשיהם כעורים ישמעאל ועשו ישמעאל שומע אל עשו עושה רצון עושיו. והוא כמו שאמרנו במה שאמרו במדרש תנחומא יצחק נתעטר באברהם ואברהם נתעטר ביצחק. דשלימות אברהם אבינו ע"ה היה כשזכה למדת היראה פחד יצחק כמו שנאמר בנסיון העקידה, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. אף שעסק אברהם אבינו ע"ה היה האהבה והזריזות במצוות עשה שבא מכת האהבה והעסק של יצחק היה היראה והזהירות במצוות לא תעשה שבא על ידי היראה. מכל מקום שלימות אברהם אבינו כשנתעטר במדת יצחק היראה והוא כתר נשמע הזהירות במצוות לא תעשה וזהו שנאמר עקב אשר שמעת בקולי. וכן שלימות יצחק אבינו ע"ה כשנתעטר באברהם ונתכלל במדתו האהבה והזריזות במצוות עשה והוא כתר נעשה. וכיון שידע אברהם אבינו ע"ה ששלימותו יהיה כשיתעטר במדת יצחק הפחד והיראה והשמיעה בקול ה' להזהר במצוות לא תעשה קרא שם בנו ישמעאל על שם שומע אמרי אל. ויצחק שידע שלימותו יהיה כשיתעטר במדת אברהם אבינו ע"ה מדת האהבה וזריזות במצוות עשה קרא שם בנו עשו עושה רצון עושיו. ומזה הטעם אף שידע יצחק שיעקב איש תם יושב אוהלים. היה סבור שהוא עוסק בתורה ותפלה ועשו עוסק במצוות המעשה במצוות עשה ובקרבתו. ומשום הכי אהב יצחק את עשו שהיה סבור שהוא יהיה כמו שיתעטר יצחק במדת אברהם הזריזות במעשה כתא נעשה ... וזה היה כונת יעקב במה שאמר אנכי עשו בכורך שמה שקראת שמו עשו עושה רצון עושיו במצוות עשה וקרבתו שעל זה אמר בכורך שהעבודה בכבורות היה. אנכי עשו בכורך שאנכי העוסק במצוות עשה וקרבתו. דאיתא בזהוהר הקדוש ... יעקב כל עובדיו הוו לשמא דקב"ה כו', והיה אכילתו כקרבתו ממש דאכילת תלמיד חכם אוכל לשובע נפשו כקרבתו וכמו שאמרנו ויאמר יעקב דבר אמת בלא שום תירוץ.

2. מדבר שור דרוש כ"ט

אמנם הצד המושכל שחשב יצחק בראותו מעשה עשו, באיזה אופן חשב שישמשו דרכיו אל הקדושה העליונה שעתידיה לצאת ממנו